

Lietuvių tautinė tapatybė: uždarumo ir atvirumo dėmenys

JOLANTA KUZNECOVIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 52, LT-44244, Kaunas

El. paštas: j.kuznecoviene@smf.vdu.lt

Straipsnyje nagrinėjamos lietuvių tautinės tapatybės problemos, siekiama atsakyti į klausimus: Ką šiandien reiškia būti lietuviu(-e)? Kokius bruožus, kriterijus naudojame konstruodami savo tautinę tapatybę? Kokiais bruožais yra apibūdinamas žmogus, praradęs lietuviškumą? Kokiam tautos tipui turėtume save priskirti? Ar apskritai turėtume mąstyti apie savo tautiškumo tipą ir kokia tokio mąstymo teorinė ir praktinė reikšmė? Atsakymai į šiuos klausimus grindžiami apklausos, atliktos 2006 m., duomenimis bei dekonstruktyvistiniu požiūriu, kuris, pirma, siekia atsakyti pilietinės ir etninės tapatybės ir tautos kategorijų dichotominės skirties; antra, siūlo išskaidyti šias kategorijas į jų sudėtines dalis ir taikyti jas atskirai analizuojant tautas ar tapatybes; trečia, tautinės tapatybės specifiškumą (arba tipą) siūlo apibrėžti priklausomai nuo realaus tautos atvirumo / uždarumo, o ne nuo įvardijamų tautinės tapatybės bruožų rinkinio.

Raktažodžiai: pilietinė tapatybė, etninė tapatybė, uždarumas, atvirumas

ĮVADAS

Vienas esminių tautinės tapatybės požymių – jos situaciškumas. Tapatinimosi procese priklausomai nuo konteksto iš daugelio galimų tautinės tapatybės bruožų yra atrenkami tik kai kurie ir įvairiose situacijose skirtingi. Tai reiškia, jog tautinių tapatybių turinys negali būti suprantamas kaip nekintantis reiškinys. Tautinė tapatybė yra nuolat keičiama, pritaikant ją prie naujų grupės poreikių ar interesų bei kintančios socialinės aplinkos.

Globalizacijos procesai, apibūdinantys nūdienos aplinką, skatindami žmonių, idėjų, technologijų, kultūrų mobilumą, įnešdami vis daugiau bendrakultūrinių elementų į skirtingas lokalias sociokultūrines erdves, neišvengiamai implikuoja tautinių tapatybių kaitą. Kyla klausimų: Ką šiandien reiškia būti lietuviu(-e)? Kokius bruožus, kriterijus naudojame konstruodami savo tautinę tapatybę? Kokiais bruožais yra apibūdinamas žmogus, praradęs lietuviškumą? Kokiam tautos tipui turėtume save priskirti? Ar apskritai turėtume mąstyti apie savo tautiškumo tipą ir kokia tokio mąstymo teorinė ir praktinė reikšmė? Į šiuos klausimus ir siekėme atsakyti, projektuodami tyrimą, kurio rezultatai pristatomi šiame straipsnyje.

TEORINĖS TYRIMO PRIELAIDOS

Teoriniuose tautos sampratos diskursuose galima išskirti du pagrindinius požiūrius: dichotominį bei dekonstruktyvistinį, arba antidichotominį.

Dichotominį požiūrį, aprašytą jau daugiau kaip prieš šimtą metų Renano, Meinelckė'o ir Kohno, naudoja daugelis tautiškumo bei tautinio identiteto tyrinėtojų. Vie-

nas pagrindinių šio požiūrio bruožų – tautinių tapatybių bei tautų tipologizacija pagal etniškumo / pilietiškumo kriterijus.

Pavyzdžiui, A. Smithas skiria du tautos modelius – pilietinį, arba teritorinį, ir etninį. Pilietiniam modeliui yra būdingi šie bruožai: teritorija, tautos narius vienijanti politinė bendruomenė, pilietybė, bendri įstatymai, visų lygybė prieš įstatymą, bendra kultūra ir pilietinė ideologija. Etninę tautą apibūdina pirmiausia bendra genealoginė kilmė ir bendras likimas, o ne teritorija; kitaip negu pilietiniame modelyje, labiausiai siejančiu elementu laikomas ne įstatymas, o bendra etninė kultūra – dialektai, papročiai, tradicijos (Smith 1986: 134–138).

Vienas garsiausių nacionalizmo tyrinėtojų E. Hobsbawmas, apibrėždamas tautą, teigia, jog konstruktas „tauta“ apima keletą istoriškai priskirtų valstybės ir subjekto santykių formų, iš kurių svarbiausios yra dvi: a) santykis, kurį galima apibrėžti kaip *pilietybę*, kuri reiškia, jog tauta susideda iš kolektyvinio suverenumo, pagrįsto bendru politiniu dalyvavimu; b) santykis, žinomas kaip *etniškumas*, reiškiantis, jog tauta apima žmones, kuriuos vienija bendra kalba, istorija arba, plačiau kalbant, „kultūrinė“ tapatybė (Hobsbawm 1991: 18–20).

Fineris rašo, jog egzistuojančius du tautos suvokimo būdus paaiškina tautos formavimąsi lemiantys procesai: pirmas, tam tikros tapatybės išvystymas ar suvokimas bei bendro priklausymo jausmo, t. y. to, kas paprastai yra vadinama tautybe, susiformavimas / suformavimas; antras, žmonių bendrų teisių ir pareigų valstybės atžvilgiu apibrėžimas. Tautinės tapatybės forma priklauso nuo konkretaus šių procesų turinio (cit. pagal Lindholm 1993: 4). Viena vertus, tauta gali būti apibrėžiama remiantis kultūrine tapatybe ir bendru priklausymu (arba etniškumu), kita vertus, ji gali būti apibrėžiama remiantis *pilietybe*, t. y. visos tautos, gyvenančios tam tikroje teritorijoje, priklauso tai pačiai tautai, *nepriklausomai nuo kultūrinės priklausomybės* (cit. pagal Lindholm 1993: 4).

Taigi, anot dichotominio požiūrio, pilietinė tauta pirmiausia yra politinė realybė, o jos atsiradimas bei funkcionavimas remiasi instituciniais principais. Etninė tauta pagrįsta bendra visiems tos tautos nariams kultūra, apimančia kalbą, religiją, bendrą istorinę praeitį ar genealoginę kilmę. Pilietinė tautos samprata, yra teigiama, susiformavo ten, kur valstybė atsirado anksčiau arba tuo pat metu, kaip ir nacionalizmas. Dažniausiai kaip pavyzdys įvardijamos Anglija, Prancūzija, JAV. Etninė tautos koncepcija susiformavo ten, kur tautinės valstybės formavimasis užsitęsė arba buvo pakankamai komplikotas, pavyzdžiui, Vokietijoje, daugumoje Rytų Europos valstybių. Iš esmės kultūrinės dimensijos bruožai daugiausia siejami su etniniu tautos tipu, pilietinės – su pilietiniu.

Svarbu pabrėžti, jog neretai, kalbant apie nacionalizmą, minimas liberalus ir neliberalus nacionalizmas, pirmąjį siejant su pilietine tautos samprata, antrąjį – su etnine (Laegaard 2007: 42).

Šios analitinės skirties reikšmingumo nuneigti negalima. Ji buvo efektyvus teorinis instrumentas aiškinant nacionalizmo atsiradimą, skirtingus jo tipus, raišką įvairiais istorijos laikotarpiais, įtaką politiniams principams (pavyzdžiui, pilietybės įstatymui). Kaip tam tikros racionalizacijos, siekiančios paaiškinti bei klasifikuoti empirinių duomenų gausą, tokių dichotomizacijų bei idealių tipų išskyrimo būdas yra suprantamas (Zimmer 2003: 177).

Tačiau šis pakankamai griežta etniškumo / pilietiškumo skirtimi paremtas požiūris vis dažniau ir rodos garsiau kritikuojamas. Teigiama, jog vargu ar ši dichotomija gali būti taikoma kaip analitinė klasifikuojanti schema, nes pilietinio nacionalizmo siejimas su „varkarietišku“, o etninio su „rytų“ nacionalizmu yra nepagrįstas nei praktiškai, nei teoriškai.

Realūs pilietinio ar etninio nacionalizmo atvejai nėra taip aiškiai apibrėžti, kaip teigia dichotominis požiūris, ir kad prototipinės pilietinės nacijos nėra faktiškai pagrįstos grynai politiniais principais, bet yra ir kultūrinės ar net etninės bendruomenės (Laegaard 2007: 43). Kaip rašo Zimmeris, šis analitinis instrumentas, puikiai tinkantis idėjų istorikams, neretai tampa mažai vertingu analizuojant, pavyzdžiui, tautinės tapatybės raišką viešuosiuose diskursuose, politinėse ideologijose ir pan. (Zimmer 2003: 174).

Sociologai ar politologai dažnai suvokia negalintys taip aiškiai, kaip kai kurie idėjų istorikai, skirti pilietines ir etnines tautas, pilietinę ir etninę tapatybes. Taip yra todėl, kad nacionalizmas yra neišvengiamai kompleksas šių dviejų vizijų. Nagrinėjant praktinius atvejus, nubrėžti aiškią skirties ribą tarp pilietinės ir etninės tautos, pilietinės ir etninės tapatybės bei paaiškinti tautinės tapatybės įvairovę dažniausiai neįmanoma (Zimmer 2003: 177).

Net ir Brubakeris, kažkada analizavęs Prancūziją kaip akivaizdų pilietinės tautos pavyzdį, rašo, jog „priskyrimas kultūrinių elementų (bruožų) vienam iš minimų nacionalizmo tipų kitą paverčia tuščiu ir nenaudojamu“ (Brubaker 2004: 136–140). Šio požiūrio šalininkai pabrėžia, jog visoms tautoms yra būdingi ir etniniai, ir pilietiniai elementai, skiriasi tik jų proporcija (Brubaker 2004: 135; Zimmer 2003: 174).

Ne mažiau griežtai dichotominis požiūris kritikuojamas už normatyvines implikacijas – akivaizdų pilietinės tapatybės palaikymą, palankumą jai. Išsakoma mintis apie tai, jog pilietinis nacionalizmas gali būti ne mažiau iliberalus nei etnis. Keliamas klausimas, ar pilietinio nacionalizmo idėja visus piliečius suvienodinti gali būti įvardyta liberalia? (Laegaard 2007: 43; Peters 2002: 3).

Dichotominio požiūrio kritika nėra nekonstruktyvi, dažniausiai ir kritikuojama, ir siūloma. Pavyzdžiui, Laegaard, kritikuodama dichotominį požiūrį, teigia, jog turi būti pašalinta pilietinio ir etninio nacionalizmo kategorijų dichotominė skirtis, jos turi būti išskaidomos į jų sudėtines (konceptualias, empirines ir vertinamąsias) dalis ir jos atskirai turi būti taikomos analizuojant atskiras nacijas ar minimas koncepcijas (Laegaard 2007: 4343).

Zimmeris siūlo spręsti šią problemą, pirma, naudojant teorinį modelį, kuris ne tik disgreguoja pilietinio-etninio dichotomiją ir fokusuojasi į elementus, sudarančius tiek pilietinę, tiek etninę tautybes, nedarydamas tarp jų skirties, antra, išskiriant du tautos analizės lygius – ribų mechanizmą ir simbolinius resursus (bruožus), – nei vienas iš kurių atskirai paėmus nėra siejamas su konkrečiu dichotominės etninio / pilietinio skirties elementu. Jis išskiria du ribų brėžimo mechanizmus – voliuntaristinį ir organinį. Pirmasis paremtas konstruktyvistine logika, antrasis – deterministine (atitinkamai Zimmeris kalba apie voliuntaristines ir organines bendruomenes). Jis išskiria keturis simbolinius resursus – politines vertybes / institucijas, kultūrą, istoriją ir geografiją. Anot jo, tautinės tapatybės specifiskumą labiau lemia ne tai, *kokie* resursai yra naudojami, bet tai, kaip jie yra *įpraktinami*, kokie diskursai yra tam naudojami arba, kitais žodžiais tariant, kaip jie yra interpretuojami (Zimmer 2003: 179). Tai reiškia, jog bet kurie iš išvardytų tautinės tapatybės simbolių resursų (arba bruožų) gali būti panaudoti ir kaip voliuntaristinės, ir kaip organinės bendruomenės bruožai. Esminis skirtumas yra ar narystė toje bendruomenėje yra suvokiama, apibrėžiama ir pristatoma kaip atvira ir priklausanti nuo pasirinkimo, ar yra uždara, nustatanti ne visiems įveikiamus kriterijus. Bet kuris kalbėjimo apie „mes“ būdas, kuris neleidžia kitiems (nesuteikia šanso) tapti vienu iš mūsų, yra organinio ribų mechanizmo pavyzdys (Laegaard 2007: 45).

Konstruodami tyrimo teorinius rėmus, bandėme atsisakyti dichotominio požiūrio ir nesiekėme identifikuoti lietuvių tautinės tapatybės tipo, o jį nustacius, vėlgi, sekant dichotominio

požiūrio logika, apgailestauti (beveik neabejojant, kad apgailestauti tektų), jog nesame ar dar netapome pilietine tauta, kad, vadinasi, esame nepakankamai liberalūs.

Tyrimą grindėme dekonstruktyvistiniu požiūriu, kuris, pirma, siekia atsisakyti pilietinės ir etninės tapatybės ir tautos kategorijų dichotominės skirties; antra, siūlo išskaidyti šias kategorijas į jų sudėtines dalis ir taikyti jas atskirai analizuojant atskiras tautas ar tapatybes; trečia, tautinės tapatybės specifiškumą (arba tipą) siūlo apibrėžti priklausomai nuo realaus tautos atvirumo / uždarumo, o ne nuo vyraujančių tautinės tapatybės bruožų rinkinio, dichotominio požiūrio, įvardijamo kaip etninis ar pilietinis; tautos atvirumą / uždarumą lemia tai, kaip pasirenkami bruožai yra interpretuojami, įpraktinami, kokias realias „kito“ įkorporavimo į „mes“ bendruomenę galimybes suponuoja.

Vadovaudamiesi šiomis teorinėmis nuostatomis ir siekėme atsakyti į straipsnio pradžioje iškeltus klausimus.

METODAS

Empirinis tautinės tapatybės tyrimas atliktas taikant apklausos metodą. Apklausa buvo vykdoma 2006 m. pavasarį, ją atliko Socialinių tyrimų institutas. Buvo suformuota stratifikuota atranka pagal respondentų gyvenamąją vietą (atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos administracinį pasiskirstymą), tautybę, amžių, lytį bei išsimokslinimą. Į atranką nebuvo traukiami nepilnamečiai, nebuvo siekiama atspindėti gyventojų, sulaukusių daugiau nei aštuoniasdešimt metų, nuomonę. Atranka buvo formuojama laikantis principų, leidžiančių užtikrinti apklausos reprezentatyvumą. Iš viso buvo apklausta 1158 respondentai. Apklausoje metu buvo taikomas struktūruoto interviu metodas. Anketą sudaro 44 uždari bei atviri klausimai. Duomenų analizė atlikta naudojant SPSS programą.

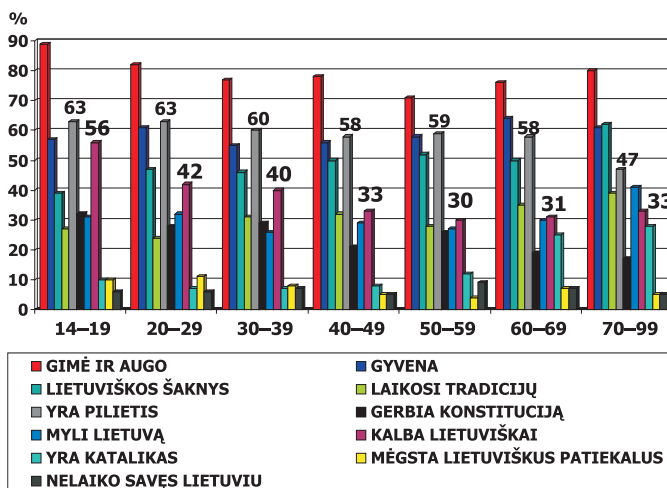
TYRIMO REZULTATAI

Lietuvių tautinės tapatybės bruožai. Kriterijai, respondentų dažniausiai įvardyti kaip svarbiausi, *leidžiantys jiems laikyti save lietuviu*, yra „gimti / augti Lietuvoje“ (jį paminėjo 80,5% visų respondentų), „Lietuvos pilietybė“ – (60,3%), „gyvenimas Lietuvoje“ (59,2%), ketvirtoje vietoje – „šaknys“ (48,7%), „kalba“ (39,6%) bei „meilė Lietuvai“ (30,2%). Toliau seka „lietuviškų tradicijų ir papročių laikymasis“ (29,8%), „Lietuvos Konstitucijos bei įstatymų gerbimas“ (26,1%) ir „katalikiškas tikėjimas“ (11,5%) (žr. 1 pav.).

Šie duomenys rodo, kad nei etninio, nei pilietinio pobūdžio bruožai respondentų nėra prioretizuojami. Tarp penkių svarbiausių bruožų, kuriuos išrinkti iš 10 išvardytų buvo prašoma respondentų, „gimimas / augimas Lietuvoje“ ir „šaknys“ gali būti apibūdinami kaip etniniai, „Lietuvos pilietybė“ bei „gyvenimas Lietuvoje“ tradiciškai įvardijami kaip pilietinio pobūdžio bruožai, „kalba“ gali būti priskirta abiem tapatybės tipams. Akivaizdu, kad remiantis šiais duomenimis apibūdinti lietuvių tautinę tapatybę kaip etninę arba pilietinę, o lietuvių tautą priskirti etniniam arba pilietiniam tipui vargu ar galima.

Siekdami nuodugniau apibendrinti tyrimo rezultatus ir nustatyti vyraujančius tautinės tapatybės tipus, atlikome faktorinę analizę. Tautinės tapatybės indeksai buvo sudaryti iš 10 kintamųjų, apimančių etninę bei pilietinę tautinės tapatybės dimensijas. Atlikus Varimaxo rotaciją, išsiskyrė svarbiausi grupiniai analizuojamųjų kintamųjų ryšiai. Tokiu būdu buvo išskirti šie faktoriai:

Pirmąjį faktorių (F1) – *pilietinį* – sudaro bruožai „gyvenimas Lietuvoje“, „Lietuvos pilietybė“, „Lietuvos Konstitucijos ir įstatymų gerbimas“, „kalbėjimas lietuviškai“.

1 pav. Kodėl laikote save lietuvius?

Antrasis faktorius (F2) – *etnogenealoginis* – apima bruožus „lietuviškos šaknys“, „gimiau ir augau Lietuvoje“ bei „laikaisi lietuviškų tradicijų ir papročių“;

Trečiąjį faktorių (F3) – *etnokultūrinį* – sudaro kintamieji „myliu Lietuvą“, „esu katalikas“ ir „mėgstu lietuviškus patiekalus“ (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Faktorinė savęs apibrėžimo lietuviu bruožų analizė

Požymis	Faktorius		
	1	2	3
Gimiau, augau Lietuvoje	,390	,641	,144
Gyvenu Lietuvoje	,526	,445	–,059
Lietuviškos šaknys	–,043	,713	–,188
Laikaisi lietuviškų tradicijų ir papročių	–,155	,472	,313
Esu Lietuvos Respublikos pilietis	,749	,058	–,133
Gerbiu Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus	,428	–,266	,060
Myliu Lietuvą	,047	–,013	,544
Kalbu lietuviškai	,467	,064	,287
Esu katalikas	–,155	,163	,635
Mėgstu lietuviškus patiekalus	,178	–,126	,552

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Norėdami nustatyti išskirtų faktorių paplitimo laipsnį tarp atskirų respondentų grupių, atlikome klasterinę analizę. Klasterinės analizės metu buvo išskirti trys klasteriai.

Kaip matyti lentelėje (žr. 2 lentelę), nors pirmajame klasteryje vyrauja pilietinis faktorius, t. y. vyrauja pilietinio pobūdžio bruožai, etnogenealoginio faktoriaus, akcentuojančio paveldimumo kriterijų tapatinimosi procese, bei etnokultūrinio, kuriame vyrauja religinis bei emocinis dėmenys, taip pat gan ryškūs. Šio klasterio ypatybe reikėtų laikyti tai, kad jam priklausantys respondentai, apibrėždami savo tautinę tapatybę, naudoja ir pilietinio pobūdžio, ir kilmės, ir etnokultūrinius bruožus (tik nežymiai sureikšmindami pirmuosius).

2 lentelė. Klasterinė savęs apibrėžimo lietuviu bruožų analizė

Faktorius	Klasteris			F
	1	2	3	
F1 Pilietinis	3,62	2,52	,56	1713,949***
F2 Etnogenealoginis	2,52	1,73	1,29	44,735***
F3 Etnokultūrinis	2,52	,44	,48	120,852***

***P = ,000.

Antrasis klasteris – tai pilietinių ir kilmės bruožų klasteris. Šis klasteris įdomus tuo, kad jame, jeigu taikyti dichotominę pilietinių-etninių bruožų schemą, derinami iš esmės prieštaraujantys vieni kitiems bruožai. Jame, kaip ir pirmajame klasteryje, vyrauja pilietinis faktorius, tačiau šiai grupei priskirtini respondentai nuo pirmojo klasterio skiriasi tuo, kad iš esmės neteikia reikšmės etnokultūriniais veiksniais.

Trečiajame klasteryje akivaizdžiai vyrauja kilmės arba „šaknų“ bruožai, tai reiškia, kad šiai grupei priklausantys respondentai svarbiausiu tautinės tapatybės kriterijumi laiko kilmę, „šaknis“, paveldimumą.

Pagal procentinį pasiskirstymą, pirmajam klasteriui priklauso 1,8%, antrajam – 63,2% ir trečiajam – 35% respondentų.

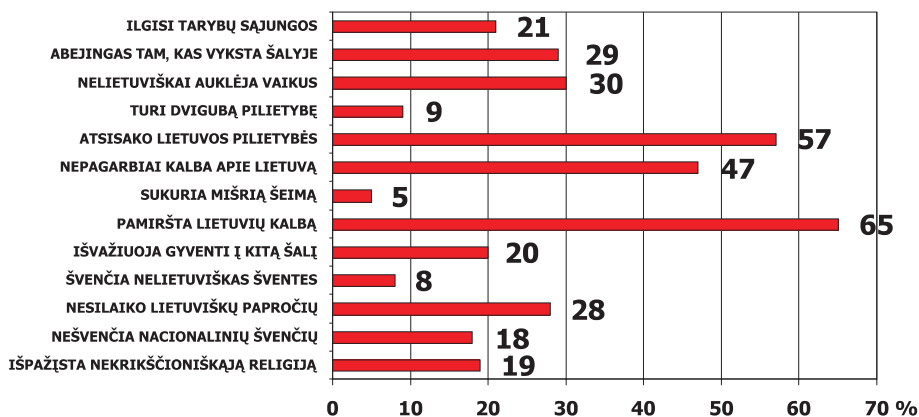
Apibendrinant šiuos duomenis galima teigti, kad vos daugiau kaip trečdalis respondentų lietuviškumą suvokia kaip griežtai paveldimą, įgimtą bruožą. Tik 1,8% respondentų tapatinasi naudodami ir pilietinius, ir etnokultūrinius, ir kilmės arba etnogenealoginius bruožus. Beveik du trečdaliai respondentų naudoja pilietinius ir kilmės bruožus, šiek tiek daugiau reikšmės teikdami pilietiniams. Akivaizdu, jog pasinaudoti „patogiu“ dichotominiu principu, kaip analitiniu instrumentu interpretuojant tyrimo duomenis, ir priskirti lietuvių tautą vienam ar kitam tipui (etniniam ar pilietiniam) kažin ar būtų pagrįsta, kažin ar galima. Šio tyrimo duomenys patvirtina Brubakerio, Peterso, Zimmerio ir daugelio kitų tyrinėtojų nuomonę, jog praktikoje faktiškai negalima rasti pavyzdžių, patvirtinančių vadinamąjį dichotominį požiūrį.

Analizuodami šį klausimą nagrinėjome, kaip tautinės tapatybės bruožų grupavimas – išskirti faktoriai – priklauso nuo amžiaus. Kaip rodo koreliacinė analizė, egzistuoja patikimas statistinis respondentų amžiaus ir visų trijų faktorių ryšys (atitinkamai Phi ,003, ,000 ir ,007). Pavyzdžiui, „šaknis“ kaip vieną svarbiausių lietuviškumo bruožų nurodė daugiau kaip pusė (62,0%) 70 m. ir vyresnių amžiaus grupės respondentų. Mažiausiai įvardijusių šį bruožą yra 14–19 m. respondentų grupėje (39,3%). Lietuviškų tradicijų ir papročių laikymąsi kaip vieną iš penkių svarbiausių bruožų nurodė 39,2% 70 m. ir vyresnių žmonių grupės respondentų. Mažiausiai šį bruožą įvardijusių buvo 20–29 m. amžiaus grupėje (23,6%). „Meilė Lietuvai“ kaip vieną svarbiausių bruožų dažniausiai minėjo patys vyriausieji respondentai (40,5%); mažiausiai šį bruožą rinkosi 14–19 ir 30–39 m. respondentai (atitinkamai 30,6 bei 25,5%). Kalbą nurodė daugiau kaip pusė 14–19 m. respondentų (55,7%), mažiausiai – 60–69 m. respondentai (31,4%). Katalikiškas tikėjimas dažniausiai buvo minimas 70 m. ir vyresnių grupėje (27,8%) ir mažiausiai – 20–29 m. respondentų (7,1%). Taigi vyresnio amžiaus respondentams būdingesni etnogenealoginio faktoriaus bruožai.

Jaunų respondentų atsakymuose daug dažniau minimi pilietinės dimensijos bruožai. Buvimą Lietuvos piliečiu tarp svarbiausių penkių bruožų nurodė 63,4% 14–19 m. respondentų; mažiausiai šį bruožą įvardijo 70 m. ir vyresni (46,8%). Daugiausia pagarbą Konstitucijai ir įstatymams nurodžiusių buvo tarp 14–19 m. ir 30–39 m. respondentų (31,7% ir 29,3%) ir mažiausiai – (16,5%) – tarp 70 m. ir vyresnių.

Nutautėjimo požymių skalė. Siekdami išsiaiškinti pagrindinius bruožus, kurių pagalba respondentai įvardija save lietuviais, pastarųjų ieškojome ne tik konstruodami klausimus, išryškinančius savęs apibrėžimo / priskyrimo dimensijos bruožus, bet ir klausimus, leidžiančius nustatyti svarbiausius „antibruožus“ arba atskyrimo bruožus. Kitais žodžiais tariant, nustatyti „kokius bruožus turi turėti žmogus, kad būtų įvardijamas lietuviu“ siekėme per nustatymą ką turi prarasti, kad prarastų „lietuviškumą“.

Nutautėjimo požymių skalė buvo sukonstruota iš 13 kintamųjų (lietuvių kalbos pamiršimas, pilietybės atsisakymas, nepagarbus kalbėjimas apie Lietuvą, nelietuviškas vaikų auklėjimas, abejingumas tam, kas vyksta Lietuvoje, lietuviškų papročių nesilaikymas, nekrikščioniškos religijos išpažinimas, nelietuviškos kilmės švenčių šventimas, išvažiavimas gyventi į kitą šalį, mišrios šeimos sukūrimas, nacionalinių švenčių nešventimas, Tarybų Sąjungos ilgėsytis, dviguba pilietybė). Respondentų buvo prašoma pažymėti ne daugiau kaip penkis svarbiausius jiems bruožus. Svarbiausiais respondentai nurodė kalbos pamiršimą (64,5%), pilietybės atsisakymą (56,6%), nepagarbų kalbėjimą apie Lietuvą (46,9%), nelietuvišką vaikų auklėjimą (29,3%), abejingumą tam, kas vyksta Lietuvoje (29,2%), lietuviškų papročių nesilaikymą (28,2%) ir nacionalinių švenčių nešventimą (17,6%) (žr. 2 pav.).

2 pav. Kokį žmogų laikote nutautėjusiu?

Siekdami nustatyti grupinius analizuojamųjų kintamųjų ryšius, atlikome faktorinę analizę. Kaip matyti 4 lentelėje, buvo išskirti trys svarbiausi faktoriai:

F1 – sinkretinis (nekrikščioniškos religijos išpažinimas, nacionalinių švenčių nešventimas, lietuviškų papročių ir tradicijų nesilaikymas, nelietuviškos kilmės švenčių šventimas);

F2 – emigracinis (išvažiavimas gyventi į kitą šalį, mišrios šeimos sukūrimas, dviguba pilietybė);

F3 – asimiliacinis (pamiršta lietuvių kalbą, atsisako pilietybės, nelietuviškai auklėja savo vaikus) (žr. 3 lentelę).

Šie duomenys rodo, jog vieni respondentai „nutautėjimą“ sieja su kitų kultūrų bei religijų elementų perėmimu ir savų atsisakymu, kiti nutautėjusiais laiko emigravusius lietuvius, trečių nutautėjimo samprata iš esmės apima pirmų dviejų faktorių elementus, t. y. nutautėjimas siejamas ir su pilietybės atsisakymu, ir su kultūrinių modelių kaita. Tačiau pagal trečiajame faktoriuje vyraujančius kintamuosius galima daryti prielaidą, jog ir šis faktorius

3 lentelė. Faktorinė nutautėjusio žmogaus bruožų analizė

	Faktoriai		
	1	2	3
Išpažįsta nekrikščionišką religiją (pvz., musulmonų, budizmo, induizmo...)	,554	,027	–,227
Nešvenčia nacionalinių švenčių	,487	,022	,119
Nesilaiko lietuviškų papročių ir tradicijų	,644	,046	,148
Švenčia nelietuviškos kilmės šventes (Halloween'ą, Valentino dieną ir pan.)	,550	,049	–,114
Išvažiuoja gyventi į kitą šalį	–,083	,583	,098
Pamiršta lietuvių kalbą	,082	–,002	,714
Sukuria mišrią šeimą	,065	,383	–,176
Blogai ir nepagarbiai kalba apie Lietuvą, jos nevertina	–,083	–,518	,170
Atsisako Lietuvos pilietybės	–,093	,076	,573
Turi dvigubą pilietybę	–,255	,488	,048
Nelietuviškai auklėja savo vaikus	,006	–,196	,511
Abejingas tam, kas vyksta šalyje	–,212	–,396	,055
Ilgisi Tarybų Sąjungos	–,228	–,403	–,191

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

4 lentelė. Klasterinė nutautėjusio žmogaus bruožų analizė

Faktoriai	Klasteris			F
	1	2	3	
F1 Sinkretinis	,38	2,03	,52	367,902***
F2 Emigracinis	3,14	1,08	1,08	441,649***
F3 Asimiliacinis	1,43	,64	1,70	111,657***

***P = ,000.

savo turinio prasme yra susijęs su emigracija, tačiau ilgalaike, apie tai byloja išskirti veiksniai „kalbos pamiršimas“ bei „pilietybės atsisakymas“.

Atlikus klasterinę analizę, buvo išskirti 3 klasteriai.

Kaip matyti lentelėje (žr. 4 lentelę), pirmajame klasteryje ryškiai vyrauja emigracinis faktorius, antrajame klasteryje išsiskiria sinkretinis, trečiajame – asimiliacinis.

Įvertinus respondentų pasidalijimą į klasterius, respondentų skaičiumi labai ryškiai išsiskiria trečiasis klasteris. Jam priskiriami 74% respondentų. Antrajam klasteriui priklauso 15%, pirmajam – 11% respondentų.

Klasterinės analizės duomenimis, akivaizdu, kad dauguma respondentų nutautėjimą sieja su emigracija bei jos pasekmėmis, konkrečiai savo kultūrinio specifiškumo atsisakymu, asimiliacija. Tačiau, kita vertus, galima teigti, jog tai, kad pirmajam klasteriui, kuriame akivaizdžiai vyrauja emigracinis faktorius su ryškiausiai išreikštu bruožu „išvažiavimas gyventi į kitą šalį“, priskirtini tik 15% respondentų, rodo, jog pats emigravimo faktas nėra vertinamas kaip neabejotina nutautėjimo prielaida. Tokia ji tampa tik sąryšyje su laisva valia pasirinkta asimiliacija („pamiršta kalbą“, „nelietuviškai auklėja vaikus“).

Taip pat galima teigti, kad tik nedaug respondentų nutautėjimą išvelgia kitų kultūrų elementų perėmimo reiškiniuose (nekrikščioniškų religijų išpažinime, nelietuviškos kilmės švenčių šventime, lietuviškų papročių ir tradicijų nesilaikyme).

Lyginant skirtingas respondentų amžiaus grupes, ryškių skirtumų nėra, tačiau pačių vyriausių respondentų grupei daugiau negu kitoms būdingi sinkretinio faktoriaus bruožai. Pavyzdžiui, šiai amžiaus grupei priskiriami žmonės dažniau negu kitos amžiaus grupės nulietaujėjimą sieja su nekrikščioniško tikėjimo išpažinimu (70 m. ir vyresnių respondentų grupėje šį bruožą kaip vieną svarbiausių nurodė 34,2%, 20–29 m. – 14% respondentų), su papročių nesilaikymu (atitinkamai 34,2 ir 21,3%), nelietuviškų švenčių šventimu (70 m. ir vyresni – 17,7% ir 20–29 m. – tik 5,1%).

Vyriausieji respondentai abejingesni nepagarbiam šnekėjimui apie Lietuvą. Šį bruožą kaip svarbų nulietaujėjimo požymį įvardijo 38% 70 m. ir vyresnių grupės respondentų. Jauniausių respondentų grupėje (14–19 m.) šį bruožą kaip vieną svarbiausių nurodė net 53,0% respondentų.

Lietuvių tautinė tapatybė: uždarumas ar atvirumas? Viename pirmųjų anketos klausimų respondentų prašėme nurodyti, kuriam iš dviejų teiginių jie pritaria: ar lietuviu yra gimstama, ar lietuviu yra tampama. Gauti rezultatai rodo, jog 63,9% respondentų įsitikinę, kad lietuviu *yra gimstama*, ir 33,4% respondentų mano, kad *tapti lietuviu galima*.

Atsiribojus nuo išsamesnės šio klausimo duomenų analizės, reikėtų konstatuoti, jog pozicija, pripažįstanti *tapimo* lietuviu galimybę bei atmetanti požiūrio, apibrėžiančio tautybę kaip paveldimą bruožą, pagrindinius principus, būdinga vos daugiau kaip trečdaliui respondentų. Šis požiūris neretai apibrėžiamas kaip liberalus, atspindintis pilietinę tautinės tapatybės sampratą ir priešpastatomas, daugelio sociologų bei antropologų nuomone, kritikos neatlaikančiam (dažnai vadinamam primordialistiniu) požiūriui, nepripažįstančiam tautinės tapatybės kaip individualaus apsisprendimo ir pasirinkimo būdu konstruojamo socialinio fakto.

Tačiau konstruodami empirinio tyrimo instrumentą rėmėmės prielaida apie dvi tautinės tapatybės sampratas – stereotipinę ir kontekstualizuotą. Pirmoji dažniausiai aptinkama informantų greituose atsakymuose, nesusimąščius. Tokia samprata paremta stereotipiniu, dažniausiai įvairių viešųjų diskursų suformuotu „savai suprantamu“ žinojimu. Tačiau daugeliu atvejų, kontekstualizuojant nurodytus bruožus įvairiomis individualios ar bendros istorinės patirties situacijomis, informantai, analizuodami jas, permąsto bei keičia pokalbio pradžioje išsakytus požiūrius, nuomones. Tokia padėtis išryškina vieną esminių tautinės tapatybės požymių – jos kontekstualumą, reiškiantį, jog vieno ar kito tapatybės bruožo sureikšminimas arba, atvirkščiai, nureikšminimas priklauso nuo konteksto ir situacijos (Greenfeld 2001: 251).

Sudaryti respondentams minimalią galimybę susieti savo anksčiau išsakytą nuomonę su konkrečiomis aplinkybėmis, situacijomis ar veiksniais ir patvirtinti savo anksčiau išsakytą nuomonę arba jos nepatvirtinti siekėme klausdami respondentų „Kaip nelietuvių tautybės žmogus gali (jei gali) tapti lietuviu?“ ir atsakymo variantuose išvardindami galimas situacijas, veiksnius, aplinkybes. Respondentų prašėme iš 12 nurodytų veiksnių išrinkti ne daugiau kaip penkis, jų nuomone, svarbiausius (pirmuoju siūlomų atsakymų variantu pateikėme teiginį „nelietuvius negali tapti lietuviu“, šitaip sudarydami respondentams galimybę, pasirinkus šį atsakymo variantą, toliau į klausimą neatsakinėti).

Į šį klausimą tik 27,7% respondentų atsakė, kad nelietuvių tautybės žmogus negali tapti lietuviu. Panašiai kaip ir anksčiau analizuotame klausime, daugiausia manančių, jog *nelietuvius negali tapti lietuviu*, yra 60–69 m. amžiaus grupėje (38,1%) ir mažiausiai – jauniausioje respondentų grupėje (16,4%).

Tyrimo duomenimis, svarbiausi veiksniai, leidžiantys nelietuvių tautybės žmogui tapti lietuviu, yra „pilietybės įgijimas“ (šį bruožą kaip vieną iš penkių svarbiausių nurodė 42,3%

respondentų), „gyvenimas Lietuvoje“ (35,9%), „lietuvių kalbos mokėjimas“ (34,8%), Lietuvos Konstitucijos ir įstatymų gerbimas (33,5%) bei nuopelnai Lietuvai (30,5%).

Atlikus faktorinę analizę buvo išskirti trys faktoriai:

F1: pilietinis, kuri sudaro bruožai „įgydamas Lietuvos Respublikos pilietybę“, „susituokdamas su lietuviu(-e)“, „gyvendamas Lietuvoje“, „gerbdamas Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus“, „išmokdamas lietuvių kalbą“;

F2: moralinis („dirbdamas ir nusipelnydamas Lietuvai“, „būdamas patriotu“, „gerbdamas Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus“, „jausdamasis lietuviu“);

F3: asimiliacinis (kuriam priskiriami bruožai „išpažindamas krikščionių tikėjimą“, „laikydamosis lietuviškų papročių ir tradicijų“, „užaugdamas Lietuvoje“, „jausdamasis lietuviu“, „gyvendamas Lietuvoje“) (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Faktorinė nelietuvių kilmės žmogaus tapimo lietuviu veiksmų analizė

Veiksny	F1	F2	F3
Išmokdamas lietuvių kalbą	,537	,321	,272
Susituokdamas su lietuviu / e	,633	-,225	-,053
Gyvendamas Lietuvoje	,513	,221	,335
Įgydamas Lietuvos Respublikos pilietybę	,741	-,017	-,003
Dirbdamas ir nusipelnydamas Lietuvai	,185	,681	-,053
Išpažindamas krikščionių tikėjimą	,052	-,252	,655
Gerbdamas Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus	,426	,481	,032
Jausdamasis lietuviu	-,272	,475	,367
Užaugdamas Lietuvoje	,134	-,015	-,509
Būdamas patriotu	-,098	,604	-,027
Laikydamosis lietuviškų papročių ir tradicijų	-,044	,317	,578

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Faktorių pasiskirstymą tarp respondentų leido nustatyti klasterinė analizė. Klasterinės analizės būdu buvo išskirti 3 klasteriai (žr. 6 lentelę). *Pirmajame* klasteryje aiškiai vyrauja antrasis – moralinis – faktorius. *Antrajame* klasteryje išsiskiria pilietinis faktorius, nors moralinis faktorius taip pat pakankamai reikšmingas. *Trečiajame* klasteryje yra persipynę visi trys faktoriai, aiškiau nevyraujant nei vienam.

6 lentelė. Nelietuvių kilmės žmogaus tapimo lietuviu bruožų klasterinė analizė

Faktorius	Klasteris			F
	1	2	3	
F1 Pilietinis	,90	2,61	,34	1702,397 ***
F2 Moralinis	2,62	1,16	,25	1083,594***
F3 Asimiliacinis	,44	,33	,18	24,918***

***p = ,000.

Pirmajam klasteriui buvo priskirti 15,9%, antrajam – 38,6% ir trečiajam – 45,5% respondentų.

Faktorinės ir klasterinės analizės duomenys rodo, jog mažiau kaip du dešimtadaliai respondentų svarbiausiais „kito“ tapimo lietuviu kriterijais laiko *moralinio* pobūdžio bruožus: „darbą ir nuopelnus Lietuvai“, „buvimą patriotu“, „Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų gerbimą“, „jautimąsi lietuviu“.

Beveik keturi dešimtadaliai respondentų svarbiausiais laiko kriterijus, kuriuos galima

įvardyti *pilietiniais*: „Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimas“, „santuoka su lietuviu(-e)“, „gyvenimas Lietuvoje“, „lietuvių kalbos išmokimas“. Tačiau moralinio pobūdžio kriterijus ši grupė taip pat vartoja.

Trečioji respondentų grupė, kurią sudaro daugiau kaip keturi dešimtadaliai respondentų, vartojamų pilietinio ir moralinio pobūdžio kriterijų rinkinį papildė reikalavimu laikytis lietuviškų papročių bei išpažinti krikščionių tikėjimą.

Kaip rodo koreliacinė analizė, egzistuoja patikimas statistinis respondentų amžiaus ir visų trijų išskirtų faktorių ryšys (atitinkamai Kendall's tau-b ,000; ,001; ,002).

Analizuojant šio klausimo duomenis pagal amžiaus grupes, galima išskirti dviejų jauniausių respondentų grupių – 14–19 m. ir 20–29 m. – nuomones. Šie respondentai svarbiausiais tapimo lietuviu kriterijais įvardija pilietinio pobūdžio bruožus. Pavyzdžiui, „pilietybės įgijimą“ kaip vieną svarbiausių sąlygų nelietuvių tautybės žmogui tampant lietuviu nurodė 56,3% pirmosios ir 50,8% antrosios nurodytos amžiaus grupės respondentų. „Lietuvos Konstitucijos bei įstatymų gerbimą“ nurodė 21,3% 20–29 m. ir 20,6% 14–19 m. amžiaus grupės respondentų. „Santuoką su lietuviu(-e)“ kaip tapimo lietuviu veiksnį nurodė 29,2% 20–29 m. respondentų.

Mažiausiai svarbūs šie veiksniai yra 60–69 m. respondentams: „Lietuvos Konstitucijos bei įstatymų gerbimą“ nurodė tik 7,7%, „santuoką su lietuviu(-e)“ – 9,5% šios grupės respondentų. Krikščionių tikėjimo išpažinimo svarbą nurodo 10,5% 60–69 m. ir tik 2,7% 20–29 m. respondentų. Taigi akivaizdu, kad jauni žmonės (14–29 m.) prioretizuoja pilietinio pobūdžio tautinę tapatybę konstruojančius bruožus, o patys vyriausieji respondentai dažniau negu jauni svarbiausiais veiksniais įvardija moralinio ir etnokultūrinio pobūdžio kriterijus.

Vyraujantį požiūrį į nelietuvio tapimą lietuviu papildė atsakymai į klausimą „Ar Jūs laikytumėte lietuviu žmogų, kuris gimęs ir augęs Lietuvoje, bet yra kitos rasės; kuris gimęs ir augęs Lietuvoje, bet vienas iš tėvų yra nelietuvis?“ Kitos rasės žmogų lietuviu nelaikytų tik 28,2%, o žmogų, kurio bent vienas iš tėvų yra nelietuvis, – tik 8,5% apklaustųjų. 44,0% respondentų, atsakydami į pirmąjį klausimą, ir 69,9% – į antrąjį klausimą, pasirinko atsakymą „nežinau“. Šio tyrimo duomenys neatskleidžia nežinojimo sąvokos turinio, nežinia, ar ji reiškia abejonę, ar konteksto, leidžiančio priimti sprendimą, trūkumą, tačiau akivaizdu, kad daugumai respondentų rasė ir kilmė nėra lietuviškumą determinuojantys bruožai.

Šio klausimo duomenų analizė buvo svarbi siekiant atsakyti į klausimą, kokiam tipui – uždaros ar atviros tautos galėtume priskirti lietuvių tautą. Apibendrinant gautus rezultatus galima formuluoti šias išvadas: nors, viena vertus, tik nedidelė dalis respondentų „kito“ tapimą lietuviu sieja su formalių reikalavimų pilietybei įgyti atitikimu ir reprezentuoja tautos, kaip atviros tautinės bendruomenės, sampratą, kita vertus, tokie tautinės tapatybės bruožai, kaip religinis tikėjimas (mūsų atveju – krikščionybė) bei papročių laikymasis, kurie reiškia kultūrinės asimiliacijos reikalavimą ir „mes“ ribų brėžimą praktiškai atmetant „kito“ inkorporavimo galimybes (o tai reikštų gana didelį tautinės bendruomenės uždarumo laipsnį), taip pat nėra vyraujantys.

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI

Konstruodami teorinius tyrimo rėmus, pirma, atsisakėme dichotominio požiūrio siūlomų teorinių nuostatų, implikuojančių tautinių tapatybių bei tautų tipologizaciją pagal etniškumo / pilietiškumo kriterijus. Tautos specifiškumą (arba tipą) apibrėžti ne pagal vyraujančių tautinės tapatybės bruožų rinkinį, stengiantis jį išprausti į vieno ar kito (etninio arba pilietinio) tipo rėmus, o taikant uždarumo / atvirumo kriterijų, kuris visų pirma turėtų būti siejamas su „kito“ tapimo tautinės bendruomenės nariu galimybėmis.

Taigi ką šiandien reiškia būti lietuviu(-e)? Kokius bruožus, kriterijus mes naudojame konstruodami savo tautinę tapatybę? Pagal šio tyrimo rezultatus, daugumai respondentų būti lietuviu nereiškia būtinai ir visų pirma turėti „lietuviškas šaknis“, laikytis lietuviškų tradicijų ir papročių ar išpažinti katalikų tikėjimą. Nors gimti / augti Lietuvoje daugeliui respondentų yra vienas svarbiausių kriterijų, tačiau ne mažiau svarbu būti Lietuvos piliečiu, gyventi Lietuvoje, gerbti Lietuvos Konstituciją ir įstatymus, mokėti lietuvių kalbą. Manytume, jog šie duomenys leidžia teigti, kad vis dar pasitaikantys tvirtinimai / įsitikinimai, kad lietuvių tautinė tapatybė priskirtina etniniam tapatybės tipui, nėra pakankamai pagrįsti, kaip ir apskritai dichotominis požiūris bei tautų klasifikacija, paremta šiuo požiūriu. Galima pridurti, jog tyrimo rezultatai patvirtina nuomonę, kad praktikoje faktiškai negalima rasti dichotominį požiūrį patvirtinančių pavyzdžių ir tautų klasifikacija pagal etninio / pilietinio kriterijus vargu ar yra patenkinamas instrumentas ir teoriniame, ir praktiniame lygmenyje.

Šiuo tyrimu taip pat siekėme išsiaiškinti, kokiais bruožais respondentai apibūdina žmogų, praradusį lietuviškumą. Nors, kaip rodo tyrimo duomenys, dauguma respondentų nutautėjimą sieja su emigracija, tačiau gilesnė šio požiūrio analizė leido prieiti prie išvados, jog pats emigravimo faktas nėra vertinamas kaip neabejotina nutautėjimo prielaida. Tokia jis tampa tik sąryšyje su laisva valia pasirinkta asimiliacija („pamiršta kalbą“, „nelietuviškai auklėja vaikus“). Čia norėtusi formuluoti kol kas tik hipotetinę prielaidą (šie duomenys neleidžia pakankamai pagrįsti atsakymo): vienas reikšmingų lietuvių tautinės tapatybės bruožų – jos „išteritorinimas“, apie kurį savo paskutiniuose darbuose rašė Gellneris (Gellner 1997: 108) ir kurį Eriksenas interpretuoja kaip teiginį, jog socialiniai ir kultūriniai principai, legitimuojantys nacionalizmą ir įdiegiantys lojalumą savo pasekėjams, gali gerai veikti ir nevientisoje teritorijoje (Eriksen 2007: 3).

Kitas mus dominęs klausimas buvo susijęs su aprašyta atvirumo / uždaro problema. Kaip rodo tyrimo rezultatai, nors, viena vertus, tik nedidelė dalis respondentų „kito“ tapimo lietuviu galimybes sieja su formalių reikalavimų pilietybei įgyti atitikimu ir reprezentuoja tautos, kaip itin atviros tautinės bendruomenės, sampratą, kita vertus, tokie tautinės tapatybės bruožai, kaip rasė ir kilmė, religinis tikėjimas (mūsų atveju – krikščionybė) bei papročių laikymasis, kurie reiškia kultūrinės asimiliacijos reikalavimą ir „mes“ ribų brėžimą praktiškai atmetant „kito“ inkorporavimo galimybes (o tai reikštų pakankamai didelį tautinės bendruomenės uždaro laipsnį), taip pat nėra vyraujantys. Manytume, tai pakankamai svarbus faktas: galbūt negalime įvardyti lietuvių tautos kaip itin atviros, bet negalime teigti, jog brėždami lietuviškumo ribas nepaliekame „kitam“ jokių šansų jas peržengti.

Ne į visus mus dominusius klausimus šiuo tyrimu gavome pakankamus, išsamius atsakymus, ne visus tautinės tapatybės probleminius aspektus palietėme. Ypač aktualiais įvardytume emigracijos tyrimus, kurie leistų plačiau analizuoti mūsų minėtą „išteritorintą“ tapatybę, lietuviškumo konstravimą ir išsaugojimą gyvenant už Lietuvos teritorijos ribų. Viliamės, jog į šiuos klausimus atsakys tolesni tiek kiekybiniai, tiek kokybiniai tyrimai.

Literatūra

1. Brubaker, R. 2004. *Ethnicity without Groups*. Cambridge MA: Harvard University.
2. Eriksen, T. H. 2007. "Nationalism and the Internet", *Nations and Nationalism* 13(1).
3. Hobsbawm, E. 1991. *Nations and Nationalism since 1780*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Gellner, E. 1997. *Nationalism*. London: Weidenfeld & Nicolson.
5. Greenfeld, L. 2001. "Etymology, definitions, types", in *Encyclopaedia of Nationalism*, vol. 1: 251–265.
6. Laegaard, S. 2007. "Liberal nationalism and the nationalization of liberal values", *Nations and Nationalism* 13(1).
7. Lindholm, H. 1993. "Introduction: A Conceptual Discussion", in *Ethnicity and Nationalism. Formation of Identity and Dynamics of Conflict in the 1990s*, ed. H. Lindholm. Göteborg: Nordnes.
8. Peters, B. 2002. A new look at "national identity", *Arch. Europ. Sociol.* XLIII, 1: 3–32.
9. Smith, A. 1986. *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell.
10. Zimmer, O. 2003. „Boundary mechanisms and symbolic resources: towards a process-oriented approach to national identity“, *Nations and Nationalism* 9(2): 173–193.

JOLANTA KUZNECOVIENĖ

Lithuanian national identity: dimensions of openness and closeness

Summary

The article is based on quantitative research conducted by the Centre of Social Anthropology at Vytautas Magnus University in the spring of 2006. The main aim of the article is to answer the questions what people think while talking about "being Lithuanian" or, in other words, what it means "to be Lithuanian"; also, it seeks to identify the main features / markers of the Lithuanian national identity, to describe the changing concept of "Lithuanian–non-Lithuanian", also the respondents' point of view on emigration and the possibilities of non-Lithuanian background people to become Lithuanian. The theoretical framework of the article is based on the deconstructivist paradigm where the dichotomy of national identity, categorized as "ethnic" or "civic", is criticized, and an alternative of identity realization as "open" or "closed" is proposed instead.

Key words: ethnic identity, national identity, closeness, openness